

Αδίκη μοίρα, αγάπη μου,
Ψηλά έβαλε τ'αστέρια
Χωρίς παρτίδα εύρέθηρες,
Χωρίς άπαντοχή.

Κι ανάμεσα στην έλεγειακή και στην ειδυλλιακή του ένθυση ξεμυτίζει, δειλότερα στην αρχή, τολμηρότερα ύστερα το έπιγραμματικό κεντρί. Το πιο πολύστιχο ποίημα της συλλογής «Η παλιά μου αγάπη» είναι συνθεμένο μαζί από τρυφερό πάθος και, πιο πολύ, από σατυρική κακία. Από τα σημειώματά στο τέλος βλέπουμε πως άδιαφορούσε για τους στίχους του, δεν είχε και πολύ πίστη στην αξία τους — ή αλήθεια είναι πως μεγάλη δεν είναι η αξία τους — και σχεδόν τους περιφρονούσε. Γνώρισμα, που μάς θυμίζει, κι αυτό, το Λακκαράτο.

*

Η «Οικογένεια», μελέτη, καθώς την υποτίτλοφορεί, φάνηκε στην Κέρκυρα στα 1876. Μέσα στα έν.κ κεφάλια των 68 σελίδων της έβαλε ο φιλόσοφος συγγραφέας της όλο το νου του τον άνεξάρτητο, όλη τη γενναία του αισθαντικότητα. Κάποιες γραμμές της μελέτης αυτές τραβάνε ίσα με τη λεπτή συγκίνηση του ποιητικού ρευμασμού: «Έκείνο που κυρίως σχηματίζει και χαρακτηρίζει την ανθρώπινη ύπαρξη, εκείνο που την εύγενίζει, που την ύψώνει, είναι η εύαισθησία και η εύαισθησία είν' άχωριστη με τη νοημοσύνη ή εύαισθησία δηλαδή έχει δική της νοημοσύνη, όπου δεν ήμπορεί να την έννοηση παρά ένας όπου να είν' εύαισθητός... Στόν άνθρωπο η φύση έχει δώσει δυνάμεις εύγενικαίς όπου ο άνθρωπος πρέπει να ταίς γυρέψη, να ταίς κηλιεργήσει, να ταίς αναπτύξη. Ο άνθρωπος είναι το έντελέστερο πλάσμα, είναι ο βασιλέας άπάνου στον Πλανήτη του· ο άνθρωπος λοιπόν για κάτι άνώτερο πρέπει να έπλάσθη, κάτι πρέπει να είναι. Σε μια παγκόσμια Συνέλευση δεν θα είχε τόχα δικαίωμα κι ο δικός μας Πλανήτης να φέρη εκεί το λιγώτερο λιγώτερο μια ψήφο; Σε μια παγκόσμια συνέλευση θα έσταλνε κι ο Πλανήτης μας τον άντιπρόσωπό του, τον καλύτερο που να είχε, έναν άνθρωπο που δικαιωματικώς και έξ' ανάγκης θα έλάβαινε μια θέση στο πλευρό των άλλων αντιπροσώπων, ως εΐταν και άγγελος οι άλλοι εκείνοι».

Την πιο διαλεχτή του ποίηση ο Κονεμένος φαίνεται πως την έβαλε στον πεζό λόγο του. Όμως η «Μελέτη» κάθε άλλο είναι παρά το γέννημα έ-

νός ποιητικού όνειρου, κάθε άλλο παρά το παιγνίδι ενός περιγελαστή. Με μια συγκίνητη συγκρατητή κι άποσκεπασμένη κάτου από ένα δυνατό, μά ήτυχο και προ οφός λόγου (όπως κρατάει άποσκεπασμένες και τις πηγές της πολυποικιλής και στερεωμένης μόρφωσής του ο συγγραφέας της, τρόπος αυτός για νάποφεύγη κάθε τόνο διδαχτικό και κάθε πολυγνωσίας επίδειξη) ο Κονεμένος εξετάζει τα σχετικά το ένα με το άλλο ζητήματα του γάμου, του διαζύγιου, του έρωτα, των παιδιών, της οικογένειας και σοβαρά, και σα να λέγαμε άπρόσωπα, μά γενναία και τολμηρά και δίχως να έπηρεαστή από την Πρόληψη, και δίχως να προσκυνήσει τη Συνήθεια, χτυπάει το σύστημα, και κοιτάει ναύρη έναν άλλο τρόπο που να σβύνη πιο σοφά και πιο άκέρια τη μεγάλη δίψα της κοινωνικής εύτυχίας, όσο κι αν ο τρόπος αυτός μπορεί να φανή παράξενος και σκανταλιάρης και — μην το κρύβουμε — άνήθικος στα μάτια των ανθρώπων, και πιο πολύ των νοικοκυραίων, και των άλυσοόδετων, που ή δεν έχουν ελεύθερη τη γνώμη τους ή που άλλοι στοχάζονται γι' αυτούς μια για πάντα. Ο Κονεμένος τραβάει πέρ' από την καθιερωμένη ήθικη, βλέπει προς μια ήθικη άπαράδεκτη, για μάς άκόμα, όμως ουσιαστικώτερη και σαν ένας πυροσβέστης, που πολεμώντας να γλυτώση από τη φωτιά σπίτια παρέκει άπειραχτα άκόμα και ζωές ανθρώπων, δε θα δισταζε να γκρεμίση με το τσεκούρι του τόχους τετράπηλους μπροστά του και να συντρίψη πολύτιμα έπιπλα, εΐτσι κι αυτός γκρεμίζει και συντρίβει τα ήθικα έιδωλα, βλέποντας προς έναν άπόμακρο άκόμα γλυτωμό φερμένο από μίαν άνώτερη ήθικοποίηση. Και καθώς και στην «Οικογένεια» και σ' ένκ σύντομο άρθρο του «Η Κίνα και ο προσηλυτισμός», ο Κονεμένος δείχνεται πως θα εΐταν άξιος νάμνη, αν οι περιστάσεις κι ο κόσμος γύρω του τότε βοηθούσανε, νάμνη στο χορό των άνυπόταχτων κ' επαναστατικών φιλόσοφων στο χορό που κορυφαίοι του λημπυρίζουν άνθρωποι σαν το Νίτσε, και σαν το γάλλο Λουδοβίκο Μενάρ. Ο Κρουμπάχερ θαυμάζει πως ο Κονεμένος μπήκε στην ουσία της γλωσσικής ιδέας, μόνο με το γερό του νου και με το φυσικό του αισθημα, χωρίς καμιά γλωσσολογική μόρφωση. Την ύγεια του νου του και το βάθος της φυσικής εύαισθησίας του πρέπει κανείς να τη θαυμάση και σΐλλα τα ζητήματα που βάλθηκε να εξετάση, εζόν από το γλωσσικό.

Μέσα στη «Διαθήκη» του συμπλέκονται ο Λουκιανός κι ο Διογένης, ξεμυτίζουν ο Ρουσσώ και ο Σούιφτ, ο Κονεμένος, ο γέρος πια Κονεμένος — γεννήθηκε στα 1832 κ' η Διαθήκη φάνηκε στα 1901 — ο ζουρλός Κονεμένος, καθώς αυτός το μολογώ πως οι άλλοι τότε λέν, ο βουβλιμένος Κονεμένος — καθώς το μαρτυρεί κι ο Πασχιάννης, — δίνει δρόμο ελεύθερα στην παραξενιάρια φαντασία του. Μέσα από το φτωχικό και με έπαρχιώτικη άφιλοκαλία τυπωμένο βιβλιαράκι τί πλούτος ομοιομοιός, και πως το σπέρτο του πικρόγλυκου λικεριού που μάς κερνάει, μάς γκραναλίζει και μάς εύχαριστεί! Κάθε λογής ζητήματα και κάθε λογής πράγματα και κάθε λογής πρόσωπα, περνοδιαβαίνουνε μέσα στη «Διαθήκη». Τα ζητήματα κάποτε παίρνουν πρωτόφαντο χρώμα, τα πράγματα ζωντανεύουνε στο χαρτί, τα πρόσωπα είναι σκίτσα, βιαστικά, μά έπιτήδεια τραβημένα από χέρι τεχνίτη. Και κάτου απ' όλα τούτα ένκς άνθρωπος πολυτάραχος με έγνοιες και με φιλονικίες, γιομάτος από μια ζωή πολυγνώστρα και ξεχωριστή, μά πάντα μένοντας στο περιθώριο της ζωής. Κάποτε και πότε μια πολυλογία που θυμίζει το γέροντα, και τον πεισματάρη, και τον άνοικονόμητο. Μά πάντα ο Κονεμένος, ο κάτου από την παραξενιά του τρόπου του και με όλη τη νοσηρή ύπερευαισθησία του, και κκαμιά φορά, κι από την άφορμήν ίσα ίσα της νοσηρής ύπερευαισθησίας του, πάντα σχεδόν θησαυροφύλακας του όρθου λόγου και του ώραιου λόγου με την περηράνια και με την καταφρόνηση του δημιουργού καλλιτέχνη αγνάγνια από τα κοπάδια των άγονων και των φρόνιμων που ή τιμημένη, κανονισμένη και τετράπαχη ζωή τους δε βαρύνει όσο βαρύνει μις ώρας σκέψη από τη ζήση του στοχαστικού.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΟ ΘΕΟ

Στη νεκρική τη σιωπή που αφήνει τ'ονόμα σου,
σδυμένο από τα χείλια μου, μά στην καρδιά γινωστό,
σαν παιδικίστιον έρωτα στών γερατιών τη στήχη,
την πρώτη σου συγκίνηση πολλές φορές ποδώ.

Έσύ, μέσ' στών αίωνων μας τις νύχτες τρωαδούρος,
τόνισες στο λαούτο σου πρηγοριές ζωής,
κι αν ή λατρεία σου έσθση, εκείνη ή σερνίδα,
μένει όνειρο άλησμόνητο σ' όποις καρδιά πονειΐ.

PENSIEROSO

και ή δίψα, ώστε μήτε λόγος για το κόψιμο του νερού. Η πείνα της πιά, στην Κλινική δεν είδανε το ταίρι της ως τα τότες. Ένα μήνα και πέντε μέρες που κάθησε, τί δεν έτρωγε; Κι όλο άνυπομονούσε, από το πρωί στο μεσημέρι, από το μεσημέρι στις τέσσερις, δηλαδή στο δειλινό, από τις τέσσερις στις έφτά. Τέλειωνε και πεινούσε άκόμη. Έρχότανε ο γιατρός, της τσιμπούσε τα μαγκύλα, τα μπράτσα, τις γάμπες, της τα τσιμπούσε δυνατό, να καταλάβη μαθές τί πάχος εΐτανε άπό, πρόσωμα φέρτικο ή γερό πάχος, γιατί πάχαινε έλαένα. Γερό εΐτανε και χειρότανε ο κ. Σεβίλας.

— «Τό φαγι, βλέπετε πως δεν πρέπει κανείς πάνττα να το φοβάται, παρατηρούσε του Αντρέα. Συφέρνει, συφέρνει πολύ!»

Το συφέρνει έμοιαζε νάνα το βαγγέλιο του Σεβίλα. Καλός ή χριστιανός και τί να κάμης; Άγαπούσε την Κατινούλα, διασκεδάζε κιόλας μαζί της. Του έραζε κάποιον ύφους έδωλο και ζέθαβφο που είχε, καθαρο κι άνόθειρο σαν το κουσταλλι. «Ότι που ένοιγε την πόρτα της καμινής της το πρωί για το δέσιμο της πληγής, ο γιατρός γελούσε· το ήξερε πως κάτι παλιό θάκουσε, που θα γελάση. Γελούσε τώρα και ή Κατινούλα, χωρίς να την πειράξη. Γε-

λούτε με τον τρόπο που έλεγε ο κ. Σεβίλας κάθε φορά στο άλλαξοδέσιμο άπάνου»

— «Τί όμορφη, μά τί όμορφη πληγή! Δέν μπορούσε να βασταχτή, καμάρωνε ο ίδιος την πληγή που της άνοιξε τόσο πιδέξια και που φαίνότανε μόλις. Είχε δικιο να καμαρώνη ο γιατρός· πληγή δεν άνοιξε, άνοιξε ζωή».

— «Μά ή πληγή μου, γιατρέ, ή όμορφη πότε θα κλείση; Έγώ θέλω να τρέξω στους δρόμους. Θέλω και να φύγω. Κοστίζει έδω».

— «Μή σέ μέλη, θα γίνη γλήγορα και τούτο. Έσένα, το στομάχι σου θα σέ σώση».

Το πρώτο σήμαμά της και τα πρώτα της τα βήματα, στην κάμαρα έννοείται, δεν της πετύχανε ώστόσο σαν την όρεξή της, γιατί θάρύωσε ή άγαθή μας ή Κατινούλα πως της εΐτανε όλα βολετα, έσκυψε κάτι να μαζώξη χαμου, και λιγοθύμησε. Αφτό δεν το είδε ή Αντρέας. Φεδράτος από την παρακαθή, δεκατοίς του Σταβρού. Οι έννια μέρες που έμεινε στο Μπ..., μ' όλα τα βάσανα κι όλη την παροχάλη, έπειδή άκόμη και σαν έφυγε, άναζώνωε μόλις ή Κατινούλα, οι έννια μέρες της Κλινικής σταθήκανε για τον Αντρέα χαρισάμενες μέρες. Τα βάσανα ίσια ίσια κ' οι παραζάλες μπορεί να σου

τονί γλυκαίνανε τον καιρό εκείνο. Ένοιωθε πως ζούσε έξω από τα βιβλία του, πως γινότανε άνθρωπος. Άθρωπος ζωντανός. Τί περίεργο. Ένοιωθε πως καταλάβαινε τώρα και το Σοφοκλή. Άθρωπος, άνθρωπος κι ο ποιητής του, άνθρωπος που τίποτις άνθρωπος δεν το περνούσε για ξένο, άνθρωπος που ένα ένα πρεσ όλα τάθρώπινα τα πάθη να σου ταναύση, λοιπόν και πρώτα πρώτα ο ίδιος να τα συνκισταθή, άνθρωπος που τον άνθρωπο άγάπησε, που τον άνθρωπο σου ψυχολόγησε παντού και στις τραγωδίες που διατηρήσαμε και στις τραγωδίες που πήγανε χαμένες και που από έναν τίτλο, από ένα στίχο, από μια ύπόθεση βλέπουμε την πανάθρωπη καρδιά του.

Συλλογίστηκε λοιπόν ή Αντρέας, όσο εΐτανε άκόμη στο Μπ..., να ζεσηκώση και στις έφτά τραγωδίες και στα σπαράσματα κάθε λέξη που σηκίανει πάνω, χαρά ή άγκρη, να στήση πίνακα, να συγκρίνη τί Σοφοκλή με τους συνκαιοίτες του. Την πέμπτη, όχο του Σταβρού, σ' ένκ μαγαζί, δίπλα στο δρόμο που καθότανε, άγόρασε και χάρτινα πλακάκια, και κερτονακια χοντρούλα, για να τα ξεχωρίξη έφοκολα το χέρι και να σημειώνη από μια λέξη στο καθένα με την παραπομπή της. Άρχισε τον πίνακα, την παρακαθή, έννια. Πλήγορις άγ-